

“YOSH VA PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA FANINING VAZIFALARI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI”

Chirchiq Davlat Pedagogika
Universiteti "Kimyo" kafedrası
1-kurs 25/1- guruh talabasi
Bahodirova Shahzoda

Annotatsiya;Yosh va pedagogik psixologiya ta'lim jarayonining psixologik qonuniyatlarini, shaxsning yoshga xos rivojlanish xususiyatlarini, o'quvchining bilish jarayonlari, emotsional–irodaviy holati hamda shaxs sifatlarining shakllanish omillarini o'rganuvchi fan hisoblanadi. Ushbu maqolada yosh va pedagogik psixologiyaning mazmuni, asosiy vazifalari, tarixiy rivojlanish bosqichlari, zamonaviy talqinlari hamda ta'lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, fan rivojlanishidagi muhim ilmiy yo'nalishlar, yetakchi psixologlar qarashlari va ularning ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar;yosh psixologiyasi,pedagogik psixologiya,rivojlanish bosqichlari.psixik jarayonlar,shaxs taraqqiyoti,ta'lim va tarbiya,individual farqlar,pedagogik faoliyat,motivatsiya,psixodiagnostika

Kirish;Yosh va pedagogik psixologiya zamonaviy ta'lim jarayonining nazariy tayanchlaridan birini tashkil etadi. Shaxsning rivojlanish jarayonlari, ta'lim jarayonidagi psixologik omillar, motivatsiya, individual xususiyatlar, bilish faoliyati, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlarini o'rganuvchi ushbu fan pedagogik amaliyotning samaradorligini oshirishda beqiyos ahamiyatga ega. Insonning psixik rivojlanishi uzluksiz jarayon bo'lib, turli yosh bosqichlarida shaxs xususiyatlarining shakllanishi, bilish qobiliyatlari, emotsional-irodaviy holatlari, dunyoqarashi, motivatsiyasi o'ziga xos tarzda rivojlanadi. Ana shu jarayonlarni ilmiy asosda tadqiq etish yosh psixologiyasining vazifasi sanaladi.

Pedagogik psixologiya esa ta'limning psixologik mexanizmlarini, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni, o'qitish texnologiyalarining psixologik asoslarini tahlil qiladi. Mazkur ikki fan bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, inson kamolotining uzviy bosqichlarini o'rganish orqali pedagogik faoliyatning ilmiy-tashkiliy asoslarini shakllantiradi.

Yosh psixologiyasi insonning tug'ilishdan boshlab qarilik davrigacha bo'lgan psixik rivojlanishini o'rganadi. Insonning jismoniy rivojlanishi kabi psixik rivojlanishi ham bosqichma-bosqich kechadi. Har bir yosh bosqichining o'ziga xos bilish jarayonlari,

irodaviy harakatlari, emotsional reaksiyalari mavjud bo‘ladi. Ushbu qonuniyatlarni o‘rganish pedagogik jarayonni to‘g‘ri tashkil etish imkonini yaratadi.

Pedagogik psixologiya esa ta‘limning mazmuni, shakli va metodlarining psixologik asoslarini tahlil etadi. O‘quvchilarning o‘quv faoliyatida motivatsiya, qiziqish, idrok, e‘tibor, tafakkur, xotira kabi psixik jarayonlar qanday shakllanishini aniqlash pedagogik psixologiyaning bosh maqsadlaridan biridir.

Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyaning asosiy vazifalari

Yosh psixologiyasi bir nechta muhim vazifalarni bajaradi. Eng avvalo u shaxs rivojlanishining yoshga oid qonuniyatlarini aniqlaydi. Masalan, maktabgacha yoshdagi bola o‘yinni yetakchi faoliyat sifatida qabul qilsa, o‘quv davrida o‘quv faoliyati asosiy o‘ringa chiqadi. Shaxsning har bir bosqichidagi psixologik ehtiyojlar turlicha bo‘lganligi sababli tarbiyaviy ta‘sir ham mos ravishda tashkillashtirilishi zarur.

Pedagogik psixologiyaning vazifalari esa quyidagilardan iborat: ta‘lim jarayonidagi psixologik omillarni o‘rganish, o‘qitish usullarini psixologik tahlil qilish, o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini tushuntirib beradigan psixologik mexanizmlarni aniqlash, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi kommunikativ jarayonlarni tahlil qilish va samarali o‘qitish strategiyalarini ishlab chiqish.

Fan rivojlanishining tarixiy bosqichlari

Yosh va pedagogik psixologiyaning shakllanishi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Qadimgi Yunonistonda Aflotun va Aristotel inson ruhiyati, tarbiya jarayoni va bilish faoliyati haqida fikr yuritgan. Ularning qarashlari keyinchalik pedagogik psixologiya rivojiga asos bo‘ldi. O‘rta asrlarda Ibn Sino, Al Farobiy kabi olimlar bola rivojlanishi, tarbiya va ta‘limning psixologik tomonlarini ilmiy asosda bayon etganlar.

Uyg‘onish davrida pedagogik psixologiya yanada rivojlandi. Komenskiyning ta‘limga oid qarashlari pedagogik psixologiya fani uchun yangi yo‘nalish yaratdi. Yigirmanchi asr boshlarida L. Vigotskiy, J. Piajening ilmiy ishlari yosh psixologiyasining metodologik asosiga aylandi. Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasi, Vigotskiyning proksimal rivojlanish zonasi konsepsiyasi psixologiya va pedagogika fanlarida yangi bosqichni boshlab berdi.

Zamonaviy yosh psixologiyasining yo‘nalishlari

Bugungi kunda yosh psixologiya bir nechta yo‘nalishlar asosida rivojlanmoqda. Ulardan biri kognitiv psixologiya bo‘lib, u shaxsning bilish jarayonlari: idrok, xotira, tafakkur, problemalarni hal qilish qobiliyati va nutq rivoji bilan bog‘liq masalalarni o‘rganadi. Kognitiv psixologiyaning yutuqlari zamonaviy pedagogik texnologiyalarda keng qo‘llanilmoqda.

Yana bir muhim yo‘nalish — rivojlanish psixologiyasi bo‘lib, u shaxsning tug‘ilishdan boshlab umrining oxirigacha bo‘lgan jarayonda qanday psixik o‘zgarishlarga

uchrashini tahlil qiladi. Bu yo'nalish ta'lim tizimi uchun juda muhim bo'lib, o'qituvchiga o'quvchilarning yoshiga mos yondashuvni tanlashga yordam beradi. Pedagogik psixologiyada ta'lim-tarbiya jarayonining psixologik asoslari Pedagogik psixologiya ta'lim jarayonining bir nechta psixologik asoslarini o'rganadi. Bular o'quvchilarning o'quv faoliyatini tashkil etish mexanizmlari, motivatsiya turlari, o'qitish jarayonidagi qiziqishning shakllanishi, o'qituvchi shaxsining o'quvchilar uchun psixologik ta'siri kabi jihatlarni o'z ichiga oladi.

Ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi psixologik iqlimga bog'liq. Psixologik yondashuvga tayangan holda o'qituvchi har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish usullarini tanlashi mumkin. Motivatsiya va individual farqlar

Pedagogik psixologiya motivatsiya masalasiga ham katta e'tibor qaratadi. Motivatsiya o'quv faoliyatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sanaladi. O'quvchilarni o'qishga rag'batlantiradigan omillar — qiziqish, ichki ehtiyoj, tashqi rag'batlar, maqsadga intilish — ta'limning samaradorligini belgilaydi.

Individual farqlar pedagogik jarayonning muhim qismidir. O'qituvchi har bir o'quvchining qobiliyati, psixotipi, bilish jarayonlaridagi farqlarni hisobga olib o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etadi. Psixodiagnostika va pedagogik amaliyot

Yosh va pedagogik psixologiya psixodiagnostika metodlari orqali o'quvchilarning rivojlanish darajasini aniqlash imkonini yaratadi. Psixologik testlar, kuzatish, suhbat, eksperiment, portfoliolarni tahlil qilish orqali o'qituvchi o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantiradi.

Fanlarning integratsiyasi

Pedagogik psixologiya zamonaviy ta'lim tizimida boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanmoqda. Neyropsixologiya, ijtimoiy psixologiya, kognitiv fanlar bilan o'zaro uyg'unlikda yangi pedagogik metodlar, treninglar, innovatsion texnologiyalar ishlab chiqilmoqda.

Xulosa; Yosh va pedagogik psixologiya shaxs rivojlanishi, ta'lim jarayonining psixologik mexanizmlari, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar, bilish jarayonlarining shakllanishi kabi muhim masalalarni o'rganadigan fundamental fandır. Ushbu fan rivojlanishining tarixiy bosqichlari, zamonaviy istiqbollari va amaliy ahamiyati ta'lim tizimini takomillashtirishda muhim o'rin tutadi. Shaxsning yoshga oid xususiyatlarini bilish o'qituvchiga ta'lim-tarbiyani individual yondashuv asosida tashkil qilishga imkon beradi. Shu sababli yosh va pedagogik psixologiya bugungi kunda ham ta'limning metodologik bazasini shakllantirib, pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vigotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
3. Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. Harvard University Press.
4. Davletshin, M. (2005). *Psixologiya asoslari*. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika nashriyoti.
5. Karimova, V. (2010). *Yosh davr psixologiyasi*. Toshkent: Fan.
6. G‘oziev, E. (2014). *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
7. Santrock, J. W. (2018). *Life-Span Development*. McGraw-Hill Education.
8. Ormrod, J. E. (2017). *Educational Psychology: Developing Learners*. Pearson.
9. Schunk, D. (2012). *Learning Theories: An Educational Perspective*. Pearson.